

Hojza Gyöngyi

A külföldi tőke szerepe a magyar gazdaság versenyképességében

Hojza, Gyöngyi: The Role of Foreign Capital in the Competitiveness of the Hungarian Economy

Capital is needed for development, the catch-up with the developed countries, creating and boosting competitiveness, which may come from internal and external sources. Our internal resources have always been limited and still are, so we have to resort to external resources, too. The external source can be a foreign credit, a grant, an aid, and foreign direct investment. Foreign capital has been and still is indispensable in the various stages of our economic development.

Keywords: competitiveness, privatisation, foreign direct investment

A fejlődéshez, a fejlett országokhoz való felzárkózáshoz, a versenyképesség megteremtéséhez, annak növeléséhez tőkére van szükség. Ez a tőke származhat belső és külső forrásból. Mivel azonban belső forrásaink mindig szűkösek voltak és most is azok, külsőket is igénybe kellett vennünk. A külső forrás lehet külföldi hitel, vissza nem térítendő támogatás, segély és lehet külföldi működő tőke. Ez utóbbi igénybevétele gazdasági fejlődésünk különböző szakaszaiban többször fontos volt és ma is nélkülözhetetlen.¹

Kulcsszavak: versenyképesség, privatizáció, külföldi működő tőke

BEVEZETÉS

A tulajdonosok a növekedést sikeresen felmutató vállalkozásoknál is szembesülhetnek a finanszírozás problémáival. Ennek a kérdésnek a megfelelő kezelése ugyanolyan jelentőségű, mint a növekedési lehetőségek megtalálása. A finanszírozási problémák megjelenése elsősorban a növekedési pályára állt kis- és középvállalkozások számára jelent komoly megoldandó feladatot.

¹ <http://www.sci.u-szeged.hu/eghajlattan/baba/Abonyine.pdf> 1. oldal letöltés ideje: 2011. október 7.

Legtöbb kis és középvállalkozás indításakor már alultőkésített. A szűk tulajdonosi kör bővítésére kevés a lehetőség. Legtöbbször az alapító, vagy alapítók nem akarják bővíteni a tulajdonosi kört, nem kívánják más befolyás szerzését a vállalkozás életébe. A tulajdonosi kör szélesítését a cégformák, a cégméretek is akadályozzák. A tulajdonosok maguk nem rendelkeznek több, a vállalkozásba bevihető tőkével.²

A KÜLFÖLDI TŐKE HATÁSA ÁLTALÁBAN

Magyarország, mint kis területű és viszonylag kis népességszámú, nyitott gazdaságú ország, nagyon pozitívan kell, hogy viszonyuljon a külföldi működő tőkéhez. A globalizálódó világ-gazdaságban a befelé fordulás a nemzetgazdaságunk más országoktól való leszakadását eredményezné. Ma a tőkehiány gátolja a fejlődést. Tőke kell a növekedéshez, a munkahelyteremtéshez, az ipar és a mezőgazdaság szerkezetváltásához, a versenyképesség emeléséhez, a modernizáláshoz. Az adósságállományunk miatti adósságszolgálati kötelezettségek, és a lassú belső felhalmozódás nélkülözhetetlenné teszi a külföldi működő tőke igénybevételét.

² rs1.sze.hu/~pmark/publikacio/Netware/hajtat.doc 1. oldal letöltés ideje: 2012. január 18.

Ma a világgazdaságban számtalan példa van arra, hogy a külföldi működő tőke beáramlása az egész nemzetgazdaságot fellendítette. A külföldi működő tőkének multiplikatív hatása van, a pozitív elmozdulások más ágazatokba is tovagyűrűznek. Így nincs igazuk azoknak, akik ellenzik, hogy a külföldi működő tőke előtt mi is tágra nyitottuk a kapuinkat. A tőke beáramlást ellenzők száma napjainkra egyre inkább csökken. A kizárólagosan külföldi tőkével működő, vagy egyes vállalatok fontos szerepet játszanak a fejlett technika, technológia és a korszerű szervezési módszerek elterjesztésében. Ezáltal elősegítik a technikai elmaradottságunk felszámolását. Hozzájárulnak a know-how, marketing, menedzsment, kereskedelmi és pénzfolyamatok nemzetközi áramlásához. Javítják a termékszerkezetet, a minőséget, emelik a versenyképességünket. Bővül a külpiacokon való értékesítési lehetőségünk, hozzájárulnak a külpiaci kapcsolataikat, korszerűsödik külpiaci szervezeteink. Hozzájárul az exportvolumen és az export gazdaságosság növekedéséhez, melynek következményeit a hazai fogyasztók is élvezhetik. Kedvezőbbé válhat a hazai vállalatok nagyság szerinti szerkezete azáltal, hogy nő a kis- és középvállalatok részaránya.

Növeli a foglalkoztatottak átlagbérét, illetve átlagjövedelmét.³

A KÜLFÖLDI TŐKE SZEREPE A PRIVATIZÁCIÓBAN

Az elkövetkező fejezet tartalmát Diczházi Bertalan tanulmánya alapján készítettem. Kifejti a külföldi tőke szerepét a privatizációban.

A magyar gazdaság állapota a nyolcvanas évek végén

A hazai gazdaság egyik legfontosabb problémájaként az igen jelentős külföldi adósságállományt kell említeni. A külföldi adósságszinthez képest az export aránya kicsi volt. A tőke- és

kamatfizetések teljesítése jelentős erőfeszítést igényelt a kormányzattól. Az időnként meginduló gazdasági növekedés jelentős külkereskedelmi és fizetésimérleg-deficittel párosult. A magyar gazdaság szerkezete egészségtelen, a termékek versenyképessége gyenge volt, a cégek állandó forgótőkehiánnyal küszködtek. Számos ágazatban a műszaki-technológiai lemaradás kirívó, különösen a gépiparban és a könnyűiparban. Alacsony szintű pénzügyi menedzsment, gyenge a marketingtevékenység. A vállalatok többségénél túlfoglalkoztatás jellemző, emiatt is gyenge a hatékonyság. Jelentős környezeti károk halmozódtak fel. A vállalatok egy jelentős része eladósodott.⁴

A magyar gazdaság állapota a kilencvenes évek elején

Vállalati szinten a gazdálkodási problémák folyamatosan, részben sokszerűen kerültek felszínre, és a kilencvenes évek első felében kulminálódtak.

A következő főbb tényezők hatottak a vállalatok gazdasági tevékenységére:

- a magyar-szovjet kapcsolatokban a dollárelszámolás és a világpiaci árak bevezetése,
- jelentős külkereskedelmi liberalizáció,
- nyugati típusú pénzügyi, számviteli és csődtörvény bevezetése,
- nyugat-európai gazdasági recesszió,
- a hazai kereslet drámai visszaesése.

A külső és belső feltételváltozások hatására a szovjet piacra termelő, főként gépipari, könnyűipari, részben élelmiszeripari (konzerv, bor, baromfistb.) cégek drámai piacvesztést szenvedtek. A nyolcvanas évek végi vállalati szerkezeti, pénzügyi, technológiai és piaci problémák egy jelentős része 1990-1993 között jelent meg.

Kétségtelen tény, hogy a nyolcvanas-kilencvenes évtized váltásakor az egyik legfontosabb makrogazdasági kérdés az volt, hogy az ország folyamatosan törleszti-e a külföldi adósságszol-

³ <http://www.sci.u-szeged.hu/eghajlattan/baba/Abonyine.pdf> 3. oldal Letöltés ideje: 2011. október 7.

⁴ Diczházi Bertalan: A külföldi tőke szerepe a privatizációban 11. oldal

gálatot vagy egyoldalúan (esetleg tárgyalásos módon) felfüggeszti az esedékes kamat- és tőkefizetést. Vállalva ezzel az összes egyéb következményt, többek között azt, hogy a külkereskedelmi forgalomban lényegében csak készpénzzel lehet fizetni, amely további gazdasági visszaesést jelenthet.⁵

1990 óta a magyar gazdaságban végbement szerkezeti átalakulásában meghatározó szerepet játszottak a külföldi közvetlen tőkebefektetések. A külföldi működő tőke hozzájárult Magyarország technikai felzárkózásához, és ennek megfelelően a nemzetközi versenyképességének növeléséhez is, amely nélkülözhetetlen az ország exportkapacitásainak bővítéséhez is. A külföldi tőke-beruházási tevékenysége jelentős mértékben előmozdította a hazai és a nemzetközi piaci igényeknek megfelelő gazdasági szerkezeti átalakulást, valamint jelentős munkahelyteremtést tett lehetővé, növelve ezzel a hazai foglalkoztatási szintet és belföldi piac bővítését, a hazai vásárlóerő növelését is. A külföldi tőke-beruházások hozzájárulnak a hazai fizetési mérleg egyensúlyának javításához.⁶

Az EU csatlakozás hatása a külföldi működő tőke beruházásokra

A 2004. május 1-jei csatlakozás nem jelentett nagy változást a szabályozási és gazdasági környezetben, emiatt rövidtávon nem várható a külföldi tőke-import növekedése, kivéve a nyugat-európai kis és közepes cégeket. Ezeknek a cégeknek pótlólagos garanciát jelent a csatlakozás, így a beruházás kockázata csökken.

Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz nem jelent további feladatokat a multina-

cionális vállalatok számára, mert erre a cégek már felkészültek. A csatlakozás a telephelyeik gazdaságosságát már nem jelentősen befolyásolja. Az uniós csatlakozás a multinacionális vállalatok számára a nagy piacot elzáró, mára minimálissá zsugorodott akadályok lebontását jelenti.

A csatlakozással életbe lépő közös vámok korábban a földrajzi távolságnak megfelelő gazdaságosságot változtatják meg. A közös kereskedelempolitika egyes szektorokban nagyobb, másokban kisebb védelmet jelent az olcsóbb, máshonnan jövő árukkal szemben.

Az adókedvezmények kihasználásának feltételeit, mint például a beruházás nagysága, az létrehozott új munkahelyek száma, csak a legnagyobb, vagyis a multinacionális vállalatok tudják teljesíteni. Az unió szeretné megszüntetni a közvetlen állami termelésösztönzést, így a csatlakozással ezek csökkenni fognak. Ezt ellensúlyozza a multinacionális vállalatok pályázati téren való jártassága és a nagy vállalatok befolyása az EU politikájára.

Az EU törekvései szerint a gazdaságfejlesztést közösségi programok keretében kell megvalósítani. Ezekből a multinacionális vállalatok és hazai leányvállalataik részesedhetnek. Annál is inkább, mivel Magyarország, kiemelve a keleti és az északi régiót, támogatandó területként került be az EU-ba.

A csatlakozással Magyarország több cég számára szolgál regionális központként a keletebbre fekvő piacok eléréséhez. Az ország különösen a szoftveripar, a turizmus, és a logisztika területén számíthat regionális szerepre.

Amennyiben a multinacionális vállalatok befektetéseit és a megtelepedést nem a kedvezmények befolyásolták, akkor a kedvezmények csökkenése sem jelentősen befolyásolja a további működést.

A meglevő beruházás növelő szubvenciók mellé az EU taggá válással jön a jogharmonizáció, az adóráták kiegyenlítődése és a könyvvii-

⁵ Diczházi Bertalan: A külföldi tőke szerepe a privatizációban 13. oldal

⁶ http://epa.oszk.hu/00800/00890/00050/EPA00890_Polgari_Szemle_430.html Megjelent: Polgári Szemle 2011. március – 7. évfolyam, 1. szám

teli szabályok egységesítése. Ezek csak kisebb mértékű változást jelentenek a multinacionális vállalatok számára.

Az eredmények csak hosszú távon jelentkeznek. Remélhetően a tőke kihelyezések növekedni fognak és a korábban visszaeső iparágak, mint az elektronika újra előtérbe kerülnek.⁷

A KÜLFÖLDI KÖZVETLEN TŐKE ALAKULÁSA ÉS EREDMÉNYEI

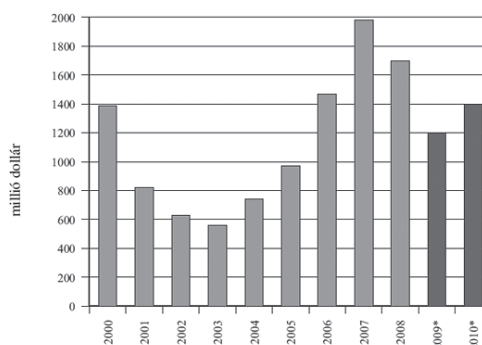
Az UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) adatai szerint, a globális külföldi tőke-áramlás (FDI) a 2007. évi rekordértékéről 1979 milliárd dollárról 2008-ban 14,2%-kal, 1697 milliárd dollárra esett vissza. A 2009. őszi előrejelzésük szerint a pénzügyi-gazdasági válság hatására 2009-ben 1200 milliárd dollárra csökkent a globális tőke-áramlás, ami minden bizonnyal a magyarországi beáramlást is kedvezőtlenül befolyásolta. 2010-re az UNCTAD 1400 milliárd dolláros globális tőke-áramlást vár (1. ábra). A 2. ábrán jól látható, hogy a visegrádi országokba irányuló tőke beáramlás 2008-ban összességében 27%-kal csökkent az előző évhez képest.⁸

A 2009-es pénzügyi gazdasági válság

2009-ben a pénzügyi-gazdasági válság hatásaként a sokévi átlagnál 3,9 milliárd euróval, számottevően kevesebb külföldi közvetlen tőkebeáramlás történt Magyarországra. A nem adósságeneráló beáramlás meghaladhatta a 2,2

milliárd eurót, míg az adósságeneráló egyéb tőkemozgások éves egyenlege – az elmúlt évek tapasztalatai alapján – nehezen becsülhető. A korábbi elnevezésű Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium előzetes becslései alapján 2010 végére a nem adósságeneráló beáramlás várhatóan a korábbi 2009. évihez hasonlóan fog alakulni. Hazánk középtávon évi átlag 4 milliárd euró értékű külföldi közvetlen tőkebefektetésre számíthat, amely összeget nagyban befolyásolhatják az egyedi nagy értékű tranzakciók, mind pozitív, mind negatív irányban.

1. ábra. A globális FDI-áramlás UNCTAD-előrejelzés szerint

* UNCTAD-előrejelzés 2009 és 2010.

Forrás: MNB, UNCTAD

A külföldi tőke beáramlásának összehasonlítása a környező országokkal

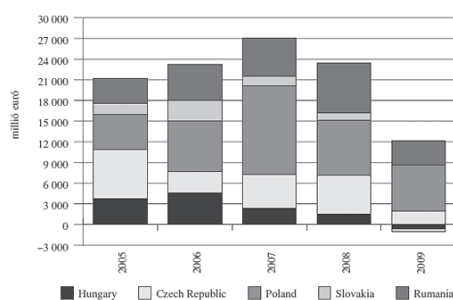
Szlovákiába a 2007. évvel gyakorlatilag megegyező mértékű, Csehországba 4%-kal, Magyarországra 27%-kal, Lengyelországba pedig 42%-kal kevesebb tőke áramlott. Hazánk pozíciója minimálisan javult 2007-hez képest, a teljes beáramlás 13,4%-a irányult Magyarországra. 2009 első három negyedévében összességében 50%-kal csökkent a beáramlás a visegrádi országokba és Romániába az előző év azonos időszakához képest. Szlovákiában – Magyarországhoz hasonlóan – a 2008 azonos időszaki nettó be-

⁷ rs1.szif.hu/~pmark/publikacio/Netware/fodorv.doc 4. oldal letöltési ideje: 2012. 03. 05.

⁸ http://epa.oszk.hu/00800/00890/00050/EPA00890_Polgari_Szemle_430.html Megjelent: Polgári Szemle 2011. március – 7. évfolyam, 1. szám

áramlással szemben kiáramlás volt megfigyelhető. Csehországba 63%-kal, Romániába 50%-kal, míg Lengyelországba 17%-kal kevesebb tőke áramlott. Az egyéb tőkemozgásoknak a régió minden országában meghatározó szerepük volt a tőke-beáramlás visszaesésében.

2. ábra. FDI-beáramlás a visegrádi négyek országába

Megjegyzés: Első három negyedév adata.

Forrás: MNB, UNCTAD

A külföldi tőke szerepe a magyar gazdaság versenyképességében

A fejlődéshez, a fejlett országokhoz való felzárkózáshoz, a versenyképesség megteremtéséhez, annak növeléséhez tőkére van szükség. Ez a tőke származhat belső és külső forrásból. A külső forrás lehet külföldi hitel, vissza nem térítendő támogatás, segély és lehet külföldi működő tőke.

A külföldi tőke szükségességének több oka van. Legtöbb kis és középvállalkozás indításakor már alultőkésített. A szűk tulajdonosi kör bővítésére kevés a lehetőség. Legtöbbször az alapító, vagy alapítók nem akarják bővíteni a tulajdonosi kört, nem kívánják más befolyás szerzését a vállalkozás életébe. A tulajdonosi kör szélesítését a cégformák, a cégméretek is akadályozzák. A tulajdonosok maguk nem rendelkeznek több, a vállalkozásba bevihető tőkével.

A 80-as évek végén a hazai gazdaság egyik legfontosabb problémájaként az igen jelentős külföldi adósságállományt kell említeni. A kül-

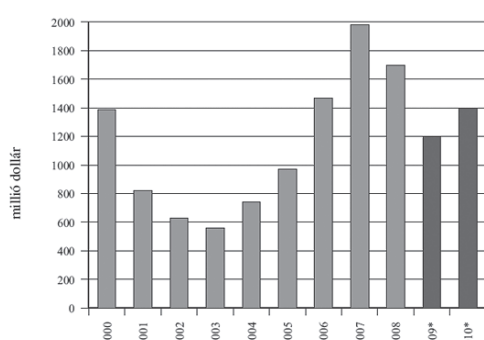
földi adósságszinthez képest az export aránya kicsi volt. A tőke- és kamatfizetések teljesítése jelentős erőfeszítést igényelt a kormányzattól. Az időnként meginduló gazdasági növekedés jelentős külkereskedelmi és fizetésimérleg-deficittel párosult. A magyar gazdaság szerkezete egészségtelen, a termékek versenyképessége gyenge volt, a cégek állandó forgatókehiánnyal küszködtek. Számos ágazatban a műszaki-technológiai lemaradás kirívó, különösen a gépiparban és a könnyűiparban. Alacsony szintű pénzügyi menedzsment, gyenge a marketingtevékenység. A vállalatok többségénél túlfoglalkoztatás jellemző, emiatt is gyenge a hatékonyság. Jelentős környezeti károk halmozódtak fel. A vállalatok egy jelentős része eladósodott.

A nyolcvanas évek végi vállalati szerkezeti, pénzügyi, technológiai és piaci problémák egy jelentős része 1990-1993 között jelent meg.

Kétségtelen tény, hogy a nyolcvanas-kilencvenes évtized váltásakor az egyik legfontosabb makrogazdasági kérdés az volt, hogy az ország folyamatosan törleszti-e a külföldi adósságállományt vagy egyoldalúan (esetleg tárgyalásos módon) felfüggeszti az esedékes kamat- és tőkefizetést. Vállalva ezzel az összes egyéb következményt, többek között azt, hogy a külkereskedelmi forgalomban lényegében csak készpénzzel lehet fizetni, amely további gazdasági visszaesést jelenthet. 1990 óta a magyar gazdaságban végbement szerkezeti átalakulásban meghatározó szerepet játszottak a külföldi közvetlen tőkebefektetések. A külföldi működő tőke hozzájárult Magyarország technikai felzárkózásához, és ennek megfelelően a nemzetközi versenyképességének növeléséhez is, amely nélkülözhetetlen az ország exportkapacitásainak bővítéséhez is.

A 2004. május 1-jei csatlakozás nem jelentett nagy változást a szabályozási és gazdasági környezetben, emiatt rövidtávon nem várható a külföldi tőke-import növekedése, kivéve a nyugat-európai kis és közepes cégeket. Ezeknek a cégeknek pótlólagos garanciát jelent a csatlakozás, így a beruházás kockázata csökken.

1. ábra. A globális FDI-áramlás UNCTAD-előrejelzés szerint

* UNCTAD-előrejelzés 2009 és 2010.

Forrás: MNB, UNCTAD

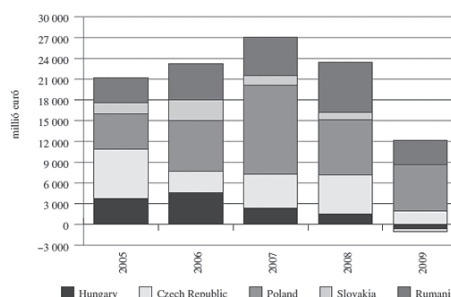
Az UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) adatai szerint, a globális külföldi tőke-áramlás (FDI) a 2007. évi rekordértékről 1979 milliárd dollárról 2008-ban 14,2%-kal, 1697 milliárd dollárra esett vissza. A 2009. őszi előrejelzésük szerint a pénzügyi-gazdasági válság hatására 2009-ben 1200 milliárd dollárra csökkent a globális tőke-áramlás, ami minden bizonnyal a magyarországi beáramlást is kedvezőtlenül befolyásolta. 2010-re az UNCTAD 1400 milliárd dolláros globális tőke-áramlást vár (1. ábra). A 2. ábrán jól látható, hogy a visegrádi országokba irányuló tőke beáramlás 2008-ban összességében 27%-kal csökkent az előző évhez képest.

Szlovákiába a 2007. évvel gyakorlatilag megegyező mértékű, Csehországba 4%-kal, Magyaror-

szágra 27%-kal, Lengyelországba pedig 42%-kal kevesebb tőke áramlott. Hazánk pozíciója minimálisan javult 2007-hez képest, a teljes beáramlás 13,4%-a irányult Magyarországra. 2009 első három negyedévében összességében 50%-kal csökkent a beáramlás a visegrádi országokba és Romániába az előző év azonos időszakához képest. Szlovákiában – Magyarországhoz hasonlóan – a 2008 azonos időszaki nettó beáramlással szemben kiáramlás volt megfigyelhető. Csehországba 63%-kal, Romániába 50%-kal, míg Lengyelországba 17%-kal kevesebb tőke áramlott. Az egyéb tőkemozgásoknak a régió minden országában meghatározó szerepük volt a tőke-beáramlás visszaesésében.

A kutatásomban kísérletet tettem a makrogazdasági tőkeszerkezet vállalati szemléletű vizsgálatára. Az átváltás elmélet makroszinten a külső adósság fogyasztást simító hatása és csődkockázata közötti választással állítható párhuzamba. A szabad pénzáram elmélete az adósság fegyverező erejét hangsúlyozza. Makrogazdasági adatok meggyőzően bizonyítják, hogy egységnyi GDP-re jutó összes külföldről bevont tőke nagysága gyorsuló ütemben növekszik, s a kibontakozott eladósodási

2. ábra. FDI-beáramlás a visegrádi négyek országába

Megjegyzés: Első három negyedév adata.

Forrás: MNB, UNCTAD

folyamat következtében nem érvényesülnek a stabil gazdasági növekedés/működés fontos feltételei. Annak igazolására törekedtem, hogy emiatt áthidalhatatlan hatékonysági rés keletkezik a bevont külső források hasznosulásában. Bár a hazai gazdaságpolitikai döntéshozók tar-

tósan biztosak az egyre növekvő külső adósság zavartalan kezelhetőségében, mégis hiba volna figyelmen kívül hagyni azokat a makrogazdasági működési anomáliákat, amelyek nyomán a hatékonysági rés egyre tágul.

IRODALOMJEGYZÉK

www.sci.u-szeged.hu

rs1.sze.hu/~pmark/publikacio/Netware/hajtat.doc

<http://epa.oszk.hu>

rs1.szif.hu/~pmark/publikacio/Netware/fodorv.doc

DICZHÁZI BERTALAN: A külföldi tőke szerepe a privatizációban, GJW-CONSULTATIO konzorcium